

"מכירת יוסף הוא השורש לכל חורבנות בתי המקדש"

(מאמר הכנה לקראת 'עשרה בטבת' מפרשת השבוע)

"ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו" (מה, יד)

מכירת יוסף שורש כל החורבנות

א) בסוגיית הגמ' ביומא (ט, ב) מבואר שבית ראשון נחרב בעון ע"ז גלוי עריות ושפיכות דמים. ובית שני נחרב מפני שהיתה בו שנאת חנם ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות חמורות.

מבואר דבית ראשון נחרב בעון ג' עבירות חמורות. וקשה ממה שאמרו במדרש (איכ"ר א, כ) שבליל תשעה באב נכנס אברהם אבינו לבית קדשי הקדשים ושאל את הקב"ה רבוני בני היכן הם? ואמר לו הקב"ה שחטאו והגליתים לבין האומות. ואמר לו אברהם היה לך להביט לבית מילה שבבשרם, וענה הקב"ה: חייך כפרו בה ולא עוד אלא שהיו שמחין במפלתם אלו על אלו דכתיב (ירמיה יא, טו) "כי רעתכי אז תעלוזי", וכתיב (משלי יז, ה) "שמח לאיד לא ינקה" ע"כ. ומבואר דסיבת הגלות היה מפני שהיו שמחין במפלתו של חבירו.

גם לגבי בית שני, מחד גיסא מבואר בגמ' שם ביומא דחרב מפני שהיתה בו שנאת חנם שהיה באותו הדור ואיתא התם בגמ' ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות חמורות. ומאידך איתא בזוהר (זוה"ח וישב נ, א): ואתקיים בית שני ת"כ שנין על חילא דאורייתא דהו מתעסקין בה, וכד אשתלימו גרם חובה דשנאת חנם ואיתער ההיא שנאת חנם קדמיתא, הה"ד "וישנאו אותו" לההוא צדיק ע"כ. ומבואר דטעם החורבן היה מכח מה שנתעורר השנאת חנם של מעשה מכירת יוסף.

"ויפל על צוארי בנימין אחיו" – בכה על שתי מקדשות

ב) וזוה יבואר מה דאיתא בגמ' במגילה (טז, ב) שכשנפגשו יוסף ובנימין שנאמר (בראשית מה, יד) "ויפל על צוארי בנימין אחיו" – כמה צוארין הו ליה לבנימין?! אמר רבי אלעזר בכה על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב. "ובנימין בכה על צואריו" – בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף ועתידי ליחרב ע"כ. [וראה בילקו"ש (דברים רמז תתקנז) דאיתא דבנימין זכה שיבנה בית הבחירה בחלקו מפני שלא היה במכירתו של יוסף ע"ש].

וצ"ב מפני מה דוקא עתה בעת פגישתם עסקו לבכות על העתיד לבוא חורבן ביהמ"ק שעדיין לא נבנה ולא נחרב (ובדאי שיש בענין זה סודות בפנימיות התורה אבל ראוי להבין פשטות הדבר). ומוח"ז (בספרו המאור שבתורה ח"א עמוד שטז) זצ"ל ביאר דגם מכאן מבואר דחורבן שני הבתים וכן חורבן משכן שילה שורשו הוא מכח מעשה מכירת יוסף.

וזהו מה דמבואר בזוהר (בראשית רב, ב) עה"פ (שם מג, כט) "וישא עיניו וירא את בנימין אחיו בן אמו". רבי יוסי אמר והא כתיב בקדמיתא (שם, טז) "וירא יוסף איתם את בנימין" והשתא כתיב "וישא עיניו וירא את בנימין אחיו" מאי ראיא הכא. אלא חמא ברוחא דקודשא לבנימין כו' ובחולקיה דבנימין ויהודה תשרי שכונתא כו' דבחולקיהו הוה מקדשא. מה כתיב בתריה "וימהר יוסף כו' ויבקש לבכות ויבא החדרה ויבך שמה" – והיינו משום שראה חורבנו של ביהמ"ק.

ג) והדבר תמוה מכמה אנפי. א) ראשית שיש כאן סתירה בדברי חז"ל דמחד גיסא מבואר בדבריהם שהתביעה על חורבן שני בתי המקדש היה על ג' עבירות ושנאת חנם והתביעה על משכן שילה מבואר בגמ' ביומא (ט, א) שנחרב מפני גילוי עריות וביזוי קדשים, ומאידך גיסא מבואר ששורש הכל נבע מכח חטא מכירת יוסף.

ב) גם עצם הדבר שיש תביעה על חטא מכירת יוסף תמוה, שהרי בגמ' בסנהדרין (כז, ב) מבואר שלא נאמר (שמות לד, ז) "פוקד עון אבות על בנים" אלא כשאוחזין מעשה אבותיהן בידיהן, אבל כשאין אוחזין מעשה אבותיהן בידיהן נאמר (דברים כד, טז) "ובנים לא יומתו על אבות איש בחטאו יומתו". וא"כ מדוע מבואר בדברי המדרש שהיה תביעה על כלל ישראל בעון השבטים של מכירת יוסף.

ג) ומוצאים אנו דבר זה גם בגזירת הכליה אשר נגזר בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה. דמחד גיסא מבואר בגמ' במגילה (יב, א) שהטעם שנתחייבו ישראל בדור של מרדכי ואסתר כליה הוא, מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע או מפני שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר (רש"י שם). ואילו במדרש (אסתר רבה פ"ז כה) איתא: "והמלך והמן ישבו לשתות", אמר ר' חנין מאן דאמר רחמנא ותרן הוא יתותרון מעוהי אבל מאריך רוחיה וגבי דידיה. אמר להם לשבטים, אתם מכרתם את אחיכם מתוך מאכל ומשתה, כך אני אעשה לכם, הדא הוא דכתיב והמלך והמן ישבו לשתות ע"כ. ומבואר שהיה קטרוג על עם ישראל על מכירת יוסף.

וכ"כ הרבינו בחיי (שמות לח, כה): כי מפני שידע המן חטא שבטי ישראל במכירת יוסף בעשרים כסף שהם חמשת שקלים ועונש החטא ההוא לא נפקד עליהם עדיין, על כן חשב מחשבה לקנות כל ישראל לתת בשביל כל אחד מששים רבוא חמשת שקלים, כי חשב שיצליח בזה ויעלה בידו לגודל חטאם, וכענין שאמרו במדרש כו' אתם מכרתם את אחיכם מתוך משתה כו' ע"כ. ואיתא בתנחומא (כי תשא סימן י) שהטעם למחצית השקל הוא לתקן על חטא מכירת יוסף.

ושבו תמוה היאך יתכן להעניש את הצאצאים על חטא מכירת יוסף. וביותר תמוה, שהרי המדרש שם מסיים: אמר רבי יששכר דכפר מנדי, ומה אם מי שמחל ואמר (בראשית מה, ח) "לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים וגו'" ראה עד היכן היא מתוקנת, שהרי עד ימי מרדכי אותו עונש של מכירת יוסף קיים, מי שאינו מוחל על אחת כמה וכמה ע"כ. והדבר תמוה אם באמת מחל יוסף לשבטים (ומסתמא עשו תשובה) א"כ מה הכוונה שהקב"ה מאריך רוחיה וגבי דידיה.¹

¹ יש לציין בזה מה שמובא בפרקי דר"א (פרק לח) ר' ינאי אומר מעון שעשו השבטים במכירת יוסף לא נתכפר להם עד עת מיתתם שנאמר "באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה עד תמותו" ע"כ. ומשתמע שעכ"פ במיתתם נתכפר להם העון. ועי' ברש"י במדבר ו, כב) כותב שמביאים שיעיר עזים לכפר על מכירת יוסף, שנאמר בו "וישחטו שיעיר עזים". וראה בדרך שיחה (עמ' תיג) שמובא מה שאמר בזה הגר"ח"ק שליט"א שכפי הנראה השעיר לא כיפר לגמרי, שהרי גם עשרה הרוגי מלכות היו כפרה על מכירת יוסף.

ד] ואנו מוצאים כן גם לגבי גלות מצרים שיש לזה שייכות עם מכירת יוסף. ראה במדרש שכל טוב (בראשית פרק מד) דאיתא: שאמר הקב"ה לאברהם אבינו (בראשית טו, יג) "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם", לא היו על השבטים לירד למצרים זולתי זרעם, ומי גרם להם לירד הם עצמן, שנאה ששנאו את יוסף אחיהם, בשביל כן נתגלגל הדבר וירדו למצרים ע"כ. ומבואר דרך מכת מכירת יוסף נגזר על שבטי י-ה לירד למצרים, ושוב הדבר תמוה שהרי יוסף מחל להם.²

ומצינו כן בילקו"ש (משלי רמז תתקכט. והובא גם במדרש משלי פ"א) גם לגבי עשרה הרוגי מלכות, דאמר רב יהודה שלא נמסרו הרוגים למלכות אלא על מכירתו של יוסף. א"ר אבין הוי אומר עשרה עשרה מכל דור ודור ועדין אותו חטא תלוי (קיים) ע"כ. ושוב צ"ב היאך שייך לענוש את הצאצאים בעון האבות, ובפרט אחרי דמבואר דיוסף מחל להם.

גדול השלום

ד] וביאור הענין מבואר במסכת כלה (רבתי פרק ח) שם אמרו: מפני מה חרבה ירושלים? בראשונה מפני עבודה זרה, ובאחרונה מפני שנאת חנם. ומקשו שם: הא לית בה תרתי (הרי לא מוזכר הני תרתי במקרא)? אמר לך ר' יוחנן האי הקב"ה דקאמר הכי "אותי עזבו" מה טעם? דתורת לא שמרו, הא אילו תורת שמרו, אותי לא עזבו (דהיינו שזה גרם את זה). ואי משום דקא מקשית בית שני (שאינו רמז לשנאת חנם) "שאני שנאת חנם דחמיר טפי מעבודה זרה", ומנלן? דכתיב "חיבור עצבים אפרים הנח לו", בזמן שהם מתחברין ואפילו לעצביהם, הנח להם, "חלק לבם עתה יאשמו". אי הכי בראשון אמאי (מדוע נחרב מאחר שלא היה הם שנאת חנם)? ומשני "ראשון נמי משום חלק חרב" (דהיינו שגם בבית ראשון היה שנאת חנם, רק שזה לא היה מספיק שיחרב בגלל זה מצד עצמו).

נמצא שהגם שמבואר בחז"ל דחורבן שני המקדשות וכן חורבן משכן שילה היה בעבור איזה עוון בכל אחד שמחמתו נחרב, מ"מ אילולי הפירוד ששורשו מכת מכירת יוסף לא היו נחרבים.

והגם שכאמור מבואר בגמ' דבית ראשון נחרב מפני ג' עבירות חמורות ומשכן שילה נחרב מפני גילוי עריות וביזוי קדשים ונגזר כליה בזמן מרדכי ואסתר בעוון שנהנו מסעודתו של אחשורוש או מפני שהשתחוו לצלם, מ"מ הרי מבואר במדרש (רבה נח פרשה ל"ח) רבי אומר גדול השלום שאפילו ישראל עובדים עבודת כוכבים ושלום ביניהם אמר המקום כביכול איני יכול לשלוט בהן כיוון ששלום ביניהם, שנאמר (הושע ד, יז) "חבור עצבים אפרים הנח לו", אבל משנחלקו מה הוא אומר (שם י, ב) "חלק לבם עתה יאשמו". הא למדת, גדול השלום ושנואה המחלוקת ע"כ.³

ומצינו כן גם בדור המבול, ראה ברש"י (בראשית יא, ט) שכתב: וכי אי זו קשה של דור המבול או של דור הפלגה, אלו לא פשטו יד בעיקר ואלו פשטו יד בעיקר כביכול להלחם בו, ואלו נשטפו ואלו לא נאבדו מן העולם. אלא שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם לכך נאבדו, ואלו היו נוהגים אהבה וריעות ביניהם שנאמר "שפה אחת ודברים אחדים". למדת ששנוי המחלוקת וגדול השלום. (ומכאן מוכח שהדבר אמור גם לגבי בני נח).

וגדר הדבר, ראה ברש"י שם בהושע שכתב שאם יש שלום אין השטן מקטרג ביניהם ואם יש מחלוקת יש פתחון פה לשטן לקטרג (וראה בשמיה"ל שער הזכירה פ"ב מש"כ בזה).

והגר"א ביאר דזה כונת הפסוק במשלי (כו, כ) שנאמר "ובאין נִרְנָן ישתוק מדון" – כי לא יבוא קטרוג למעלה רק בעת שנמצא מחלוקת בעולם הזה כו', כשהיה שלום ביניהם אמר הקב"ה כביכול אין אני כו' וזהו "ישתוק מדון" למעלה. וגם מה שנאמר (שם, כב) "איש אף יגרה מדון" – ביאר הגר"א שבעל האף הוא יגרה תמיד ריב ובוזה יגרה מדון למעלה, כשיש מחלוקת למטה אז מקטרגין בשמים.⁴

וזה הביאור בחורבן הבית, שאמנם החטא היה על ג' עבירות ומשכן שילה בעוון גילוי עריות וביזוי קדשים וכדו' מ"מ אילו היה שלום ביניהם לא היו מקטרגין שהקב"ה יעניש עלה, ורק אחרי שלא היה שלום ביניהם ממילא נתבעו על עבירות הללו.

כמו כן בימי מרדכי ואסתר, אמנם החטא היה על שנהנו מסעודת אחשורוש או מפני שהשתחוו לצלם מ"מ אילו היה חיבור ביניהם לא היה מקטרגין שהקב"ה יעניש עלה.

וראה בגמ' במגילה (יג, ב) דלית דידע לישנא בישא כהמן שאמר (אסתר ג, ח) "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד" ע"ש. והש"ה (פ' תצוה תורה אור אות כא) ביאר שהמן אמר כן, כי מה שישראל מפוזר ומפורד הוא סיבה להיות כלה בית ישראל כמו שנאמר "חלק לבם עתה

² אך העירו שיתכן שאין כונת המדרש שבא הדבר בתורת עונש. אלא שמכח שהם בעלי בחירה הם גרמו וגלגלו על עצמן לירד למצרים. וע"ע מש"כ הגר"א חב"ר בדרוש לשבת הגדול אות ב.

³ החרדים (ידיעת הבורא יתברך פ"ז) כותב: "ואם חלילה וחס ימצא מחלוקת ופירוד ביניהם לא ישרה בתוכם, כדפירש רשב"י על פסוק "והוא באחד ומי ישיבנו", שדקדק שלא אמר הכתוב "והוא אחד" אלא "והוא באחד", שרוצה לומר שלא ישרה במקום פירוד אלא במקום ייחוד. ופ"י "מי ישיבנו" על דרך כי הא דאמרו רז"ל כשישראל בשלום זה עם זה אין שטן נוגע בהם שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו ושכינתו אינה מסתלקת מביניהם אפילו הם עובדים ע"ז. זהו פירוש "ומי ישיבנו", כלומר אין שום עון יכול לגרום סילוק שכינתו מעליהם, דוגמת דור אחאב שאע"פ שהיו ישראל עובדים ע"ז לפי שהיה ביניהם שלום כשהיו יורדים למלחמה היו נוצחין, וכשאין שלום ביניהם נופלים אע"פ שהם צדיקים כדורו של דוד. ולכן נתארך גלותינו על עון מחלוקת ושנאת חנם שהוא **בינינו שעדיין לא הטהרנו ממנו**, שכל העולמות קשורים זה בזה, ובהראות פירוד בתחתון גורם דוגמת פירוד בשלשה אשר עליו, ואין לך עבודה זרה גדולה מזו, ולכך אמרו בגמ' (יבמות צו, ב) שפעם אחת היה מחלוקת בבית הכנסת של טבריה וקם אחד ואמר שבעבור אותו עון יהיה אותו בית הכנסת בית ע"ז מדה כנגד מדה, וכן היה".

⁴ הטעם להנהגה זו ביאר מו"ח שליט"א, דהנה המתבונן בתכונות האדם יראה שלא יתכן לחיות בשלום זה עם זה אלא אם כן נוהגין אחד עם השני לפני משורת הדין. וכבר אמרו חז"ל (ר"ה יז, א) כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר "נשא עון ועובר על פשע" למי נושא עון למי שעובר על פשע, ופרש"י שאין מדת הדין מדקדקת אחריהן אלא מנחתן והולכת. (וראה בדרך ה' (חלק ד פרק ח) שכתב שזה עצמו מדת משפט שיתנהגו עמו שלא בדקדוק כמו שמתנהג בעצמו, ונתבאר היטב במאמרים לימים נוראים). ויש להוסיף מה דאיתא בגמ' בב"מ (ל, א) דאמר רבי יוחנן לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפני משורת הדין. ולא מובן מדוע זה סיבה לחורבן?! ובספר 'תולדות אדם' (פרק י' עדות נאמנה; הובא גם בשמיה"ל שער הזכירה פ"ב) מובא שהג"ר זלמליה מוואלוז'ין זצ"ל ביאר שא"י טעם חדש אלא שכל זמן שהיו מעבירין על מידותיהם גם הקב"ה היה מעביר על פשעיהם. אך כאשר העמידו דבריהם על דברי תורה ולא נהגו לפני משורת הדין אז אמר הקב"ה שהגיע העת להיפרע מהם את כל חובותיהם. וע"ע בשמיה"ל (ח"ב פ"ד) מקורות שע"י לשה"ר מתעורר שאר העבירות להיפרע מהם.

יאשמו", ואיתא במדרש (ויק"ר כו, ב) דורו של אחאב כולן עובדי עכו"ם היו ועל ידי שלא היו בהן דילטורין היו יוצאין למלחמה ונוצחין. על כן אמר המן שהם במחלוקת ואינם באחדות אחת שהרי הם מפוזרים בארבע כנפות הארץ, ואף בכל קיבוץ וקיבוץ מהם יש פירוד ועל כן יכול נוכל להם. וכן ביאר המהר"ל (באור חדש שם): כי מצד שהם "עם אחד" ראוי להם החיבור ביותר יותר משאר עמים, אך הם פוזרים בין העמים ודבר זה הפסד וקלקול להם ולכך יש הפסד לגמרי.

וכיון שנתבאר שכל שורש הפירוד בעם ישראל הוא מכח מעשה מכירת יוסף, על כן זהו מה דמבואר במדרש שהיה תביעה על ישראל בזמן ההוא על מכירת יוסף מאחר שהיה חיסרון בחיבור ביניהם. והמן ידע דבר זה כמו שהובא לעיל בשם הרבינו בחיי שידע חטא שבטי ישראל במכירת יוסף ושעונש החטא ההוא לא נפקד עליהם עדיין. וא"ש שמכח מכירת יוסף שלא היו באחדות ממילא יש יכולת להעניש על מה שנהנו מסעודת אחשורוש או על מה שהשתחוו לצלם.

ומחצית השקל בא לתקן ענין הפירוד. וכמו שהביא האלשיך (פר' כי תשא) בשם הגר"ש אלקבץ דטעם מצות מחצית השקל הוא להורות את בני ישראל יחס אחדותם בל יעלה על לב איש מהם שהוא נפרד מחבירו, כי אם כל אחד חצי ובהתחברו עם כל אחד ואחד מישראל נעשה אחד שלם על כן מביא מחצית ע"כ. ויש להוסיף דלכך "העשיר לא ירבה והדל לא ימעטי" להורות שכל אחד ואחד בעם ישראל שוה כחבירו ואין אחד בישראל שלא צריך השלמה מחבירו. ולפיכך מובן היטב מה שמחצית השקל מסלק את הקטרוג של מכירת יוסף ואכ"מ.

כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון

(ה) והנה סיבת כל השנאת חנם שיש בכל דור שורשו מכח מעשה מכירת יוסף. כי אילו השבטים היו כובשים את מדת השנאה והקנאה היתה הדרך סלולה גם לצאצאיהם לכל הדורות, כי מה שנכבש על ידי האבות קל ונוח לצאצאיהם להתגבר עליהם.⁵ וזהו שדקדק הזוהר בלשונו וכתב שהשנאת חנם מעורר את השנאת חנם הקדמיתא. ומשמעות הדברים שבכל מעשה של שנאת חנם שיש בכל דור ודור מתעורר ממנו השנאת חנם ההוא מאחר והוא השורש לזה.

והדבר מפורש במשך חכמה (פרשת אח"מ) שכתב לבאר את נוסח התפילה ביוה"כ "כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון בכל דור". והנה בכל נוסח התפילות לא מצינו נזכר "שבטי ישורון" והלא דבר הוא. וביאר דהנה נאמר (שמות לב, לד) על חטא העגל "וביום פקדי ופקדתי", וכמו שאיתא בגמ' בסנהדרין (קב, א) שאין לך כל דור שאינו נוטל אונקיא אחת מחטא העגל. וביאר דכשישראל חוטאים בדברים שבין אדם למקום אז פוקד עליהם חטא העגל. ואם חוטאים בדברים שבין אדם לחבירו אז פוקד עליהם חטא מכירת יוסף. וזה שאמרו "כי אתה סלחן לישראל" – היינו על כל החטאים שבין אדם למקום שהרושם הוא משורש העגל שנאמר (שמות לב, ד) "אלה אלהיך ישראל" ושם נאמר (במדבר יד, כ) "סלחתי כדבריד"י.⁶ "ומחלן לשבטי ישורון" – הוא על חטאים שבין אדם לחבירו ששורש שלהם הוא מחטא מכירת יוסף שחטאו שבטי ישורון [ויש להוסיף מה דהובא לעיל מדברי המדרש שיוסף "מחל" לאחיו וא"ש שזה כנגד "מחלן לשבטי ישורון"].

ודבר נפלא כתב הקדוש מרן רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד בקובץ אגדות (בסוף ספר קובץ הערות סימן ו אות ח) לבאר מה שמצינו בכל הדורות גזירות עלילות דם שהם שקר לגמרי שאין בו אמת ומתקיים אלפי שנה בכל העולם עד היום הזה, וזהו מפלאי ההשגחה שדבר שאין בו אמת כלל שמתקיים. וכתב דנראה שהוא מכוון נגד העון של "ויטבלו את הכתונת בדם".

והנה גם אחרי שנפגשו השבטים עם יוסף ומחל להם מ"מ לא הצליחו להגיע לחיבור גמור ביניהם, וכדחזינן שאחרי מות יעקב חששו השבטים "אולי ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו". וכבר כתב רבי צדוק הכהן (פרי צדיק קדושת שבת מאמר ו; שמייה"ל ח"ה לפי וישב ד"ה ויזכור) דכל מה שעשה יוסף לאחיו במצרים היה רק מצד תוקף האהבה כדי לנקותם מתוקף חטא המכירה וצער אביהם ולא משנאה כלל. ומקורו במדרש (שכל טוב בראשית פרק מה) דאמר ר' שמואל בר נחמן כהוגן וכשורה עשה שציערם להיות כפרה להם על שציערוהו ע"כ.

ונאמר "ולא היה יכול יוסף להתאפק כו" – וכתב השפ"א (ויגש תרמ"א) שכנראה היה מהצורך עוד לעכב עצמו, ואם היה ביכולתם לתקן עד הסוף לא היה הגלות והחורבן כאשר חכמים הגידו כי הכל נמשך מהשורש. והכלל כי עבודת האבות הכנה לבנים רק שלא היה בכוחם לסבול כל כך צער כאשר מעיד הכתוב ולא יכול יוסף כו'.

וכיון שלא זכו לתיקון גמור הרגיש יוסף שהגם שמחל להם אך עדיין שורש מעשה המכירה (השנאה) לא נמחק ועתיד בעקבותיו לגרום לחורבן הבית. וזה כונת המדרש שהובא לעיל שאמר שעדיין אותו החטא קיים. ולכן מובן היטב שבפגישתו עם בנימין בכו על זה מאחר שזהו השורש לכל החורבנות והגלויות.

ומאחר וחורבן הבית ארע מחמת 'שנאת חנם', א"כ ודאי כל עוד לא נתקן חטא זה לא תוכל להיות הגאולה. וזה אחת הסיבות שמפרט החפץ חיים (בהקדמה) מדוע החליט להוציא את ספרו על הלכות לשון הרע ע"ש.

⁵ דוגמת משי"כ המשך חכמה (בראשית כב, יד) דמכח מה שמסר יצחק את נפשו בעקידה על קידוש שמו יתברך, מאז והלאה הוקבע לטבע קיים באומה הישראלית להימשך אחרי רצון ההשגחה מעומק הלב ולמסור נפשם ורוחם על קידוש שמו יתברך, כאשר עשו אבותינו באלף החמישי והשישי כידוע, עד כי כעת יוקשה על נפש הישראלי מה זה נסיון להאשל הגדול צור מתצבתנו אברהם ויצחק עכ"ד. וכ"כ ב'רוח חיים' (אבות ה, א) שמה שרבים מעמי ארץ מהיהודים מוסרים את עצמם על קידוש השם הוא מוטבע בנו מאברהם אבינו שמסר נפשו לאור כשדים על אמונתו. וכן כל העשרה נסיונות היו להישיר הדרך לפנינו, וכן ההתעוררות לאדם פתאום לילך לא"י הוא מכח הנסיון של "לך לך". (אך העיר ידידי הגרמ"מ ברנשטיין שליט"א שמוהר"ח זצ"ל כתב כן לבאר מה ששנינו שם "עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו" וביאר שלכן דוקא כאן נאמר "אבינו". וא"כ ילי"ע שמא זה יסוד דוקא אצל "אבותינו"). אך יש לציין משי"כ בשו"ת הרשב"א (החדשות ס"י שסה) וז"ל כי ראש המשפחה שורש לתולדות, וכשהשורש נפסד לא ימלט הפרי להיות יונק מאותו הפסד, על כן הבאים ממנו מתדמים לו לעתים לאחר כמה דורות בצורתם הגשמית גם בטבעם והנהגתם שטבעם שמור בגזע.

⁶ פסוק זה מוזכר בתורה בחטא המרגלים. אמנם ראה ברש"י (שמות לג, יא) דמבואר דקאי גם על חטא העגל, וע"ע ברבינו בחיי (במדבר יד, כ) ובדעת זקנים לבעלי התוספות (שם) משי"כ בזה.